

Verksamhetsplan 2024 för Biosfärenheten

Biosfärområde Kristianstads Vattenrike omfattar i stort sett hela Kristianstads kommun. Här finns nästan alla svenska naturtyper i ett landskap som präglats av människan genom tiderna. Mitt i biosfärområdet ligger naturum Vattenriket.

Den mäktiga Helge å flyter tvärs igenom landskapet och fångar upp små vattendrag från åsarna och slätten. Här och var buktar den ut i Araslövssjön och Hammarsjön innan den når Hanöbukten. Ån kantas av våtmarker och strandängar. Men Vattenriket är inte bara vått, här finns både lummiga ädellövskogar och torra sandiga odlingsmarker.

Den omväxlande naturen ger många olika miljöer för djur och växter att leva i. Vattenriket är ovanligt artrikt och en riktig hot spot för hotade arter. Området täcker mindre än två promille av Sveriges yta, men på denna lilla plätt lever hela 20 procent av landets hotade arter!

Kristianstads kommun har åtagit sig att verka för att Vattenriket ska vara ett bra hem åt både natur och människor. I olika projekt hjälper biosfärkontoret djur och växter att leva vidare, samtidigt som människor får möjlighet att ta del av naturens nyttor utan att förstöra dem. För att kunna göra det behöver vi lära mer om landskapet och naturen. En del i arbetet är att ta fram och sprida ny kunskap. Biosfärkontoret inventerar, ger ut rapporter, samarbetar med forskare och håller konferenser.

Tillsammans med föreningar, företag och markägare tas hållbara lösningar fram för att både bevara och nyttja landskapets värden. Vi anlägger våtmarker och rör om i sanden. Många arter och välfungerande ekosystem gör att vi klarar klimatförändringar och andra utmaningar bättre.

Genom att hjälpa människor att uppleva naturen får vi fler med på tåget. Vi har 22 besöksplatser med fågeltorn, stigar och utemuseer. Naturum Vattenriket är kronan på verket med utställning, möteslokal och restaurang. Här berättar vi hur biosfärområdet fungerar och visar vägen ut i Vattenriket.

Vi kallar arbetet för biosfärbete. Glädjande nog ser vi goda resultat! Vid besöksplats Pulken samsas tranor, skådare och lantbrukare. Malen simmar åter i Helge å och uttern fiskar utanför naturum. I dag ses områdets våtmarker inte längre som vattensjuka utan vattenrika. Ett kvitto på en ny attityd till hur vi kan använda naturens resurser!

Biosfärbetet 2024

Handlingsprogrammet för Biosfärområde Kristianstads Vattenrike gäller för perioden 2021–2025. Verksamheten är koncentrerad till fem fokusområden som genomsyrar arbetet:

- Friska ekosystem och rik biologisk mångfald
- Vatten i balans från källa till hav
- Attitydförändring och lärande
- Hållbart företagande i lantbruk och besöksnäring
- Hälsa, livskvalitet och samhällsutveckling

Vi inleder året med ett så kallat framsynsresidens. Vi har beviljats medel från innovationsmyndigheten Vinnova för projektet **”Mäkla fred med naturen genom framsyn i Biosfärområde Kristianstads Vattenrike”**. Framsynsprocessen ska hjälpa oss att skapa en hållbar framtid för biosfärområde Kristianstads Vattenrike och kommer också att vara ett underlag i framtagandet av ett nytt handlingsprogram. Samrådsgruppen, Vattenrikets vänner och biofärambassadörer kommer att bjudas in att delta. Inom ramen för projektet kommer också ett antal poddar utifrån budskapet ”Tänk om” tas fram med både lokala och nationella aktörer inom områdena.

Under 2024 går vi tillsammans med naturum in i ett **nytt tema, ”Naturens smarta lösningar”**. Temat ligger väl i linje med **projektet Supported by nature** som startas upp under året. Supported by nature är ett Interreg finansierat projekt som vi driver tillsammans med 11 andra aktörer, varav 8 är andra biosfärområden runt Östersjön. Projektet kommer att pågå till 2026. Upprinnelsen till projektet är det väl fungerande samarbete vi har sedan mer än 5 år tillbaka i Östersjö-nätverket Biosphere for Baltic, ett nätverk som vi varit drivande i. Syftet med projektet är att öka förståelsen för naturbaserade lösningar och hur de kan bidra till bättre miljöförhållanden i Östersjön. Minst 17 så kallade lärplatser ska tas fram runt Östersjön. Här i Vattenriket ska vi bland annat arbeta med klimatanpassade reproduktionsområden för havsöring i Mjöån och åtgärder för bättre vattenkvalitet. Ett stenrev ska anläggas i havet utanför Åhus kust. Stenrev är viktiga för vegetation och djur under ytan. Biosfärkontoret har lång erfarenhet av att anlägga våtmarker och kommer att dela med sig av kunskapen kring multifunktionella våtmarker till andra områden inom ramen för projektet. Vi kommer även att sätta upp strukturplattor för ökad biologisk mångfald i Åhus hamn. I projektet läggs stor vikt vid kommunikation av de 17 lärplatserna. Förutom projektets ämnesinriktade grupper för åtgärder i strömmande vatten, våtmarker och havet finns en fokusgrupp för kommunikationsinsatser där Vattenriket är representerat.

Det lyckade projektet **”Återskapa Östersjöns livskraft”** som vi driver tillsammans med WWF, länsstyrelserna i Stockholm och Västernorrland, Skärgårdsstiftelsen och Sportfiskarna går in på sitt sista år och avslutas till sommaren. Vi kommer under året att göra ytterligare en storskalig **plantering av ålgräs** utanför Åhus kust och **förbättra uppväxtområden för fisk** i anslutning till Helge å och anlägga tre kombinerade våtmarker/gäddängar inom ramen för projektet. Vi kommer också att genomföra ett par kunskapssammanställningar bland annat med inriktning på blåstång och stenrevsmiljöer i Hanöbukten.

Det är ett fortsatt stort intresse för upplevelser och aktiviteter utomhus. Vattenriket har fantastiska möjligheter och naturum och våra 21 besöksplatser visar vägen ut i biosfärområdet och uppmuntrar till att njuta av vår fina natur. Utemuseum Årummet kommer att byggas upp efter branden och det blir en efterlängtat återinvigning under året. En besöksplatsstrategi kommer att arbetas fram som blir ett värdefullt redskap för att utvärdera befintliga besöksplatser och en översyn av behovet av ev nya platser. I samarbete med Vattenrikets vänner kommer **nya upplysta skyltar** att sättas upp **vid besöksplats Lillö**. Vi arbetar vidare med webbtjänsten och appen **Naturkartan**, som nu även omfattar hela Kristianstads kommun.

Den tredje delen i projektet Tre bubblare längs Vattenriketleden kommer på plats. Tidigare i projektet har sagostigen Vättstigen kommit till på Norra Lingenäset samt motorikstigen Grodleden på Ekenabben. Den sista delen har fokus på fåglar och deras bon. Det blir en holkutställning vid infoplatsten vid naturums entré och en ny kungsfiskare som visar vägen till naturum från Härlövs ängaleden.

En översyn av Vattenrikets besöksplatser och projektplatser ska göras under året. Hemsidan kommer att uppdateras med information om våra **projektplatser** med karta och beskrivningar. Vi avser också utveckla vår information kring bl a vattenståndsdata och besöksräknare på fler platser, inspirerat av tekniken som Tekniska förvaltningen använder för konceptet "smart VA". Under våren kommer vi att ha inledande möten.

Delar av det tidigare militära övningsfältet i **Norra Åsum** ägs av Kristianstads kommun och har omvandlats till evenemangsområde i kombination med betesmark med hög biologisk mångfald. Här vill vi under året fortsätta diskussioner med våra kollegor på avdelningen om att utveckla området till ett **hållbart evenemangsområde** utifrån ett brett perspektiv.

Skåneleden SL6 Vattenriket kommer att färdigställas under våren och hela **leden kommer att invigas i sin helhet i samband med "Friluftskul" den 18 maj** i Tivoliparken. Totalt 12 mil vandringsled som knyter ihop norra delen av kommunen vid Lerjevalen hela vägen ner till Drakamöllan och SL3 i söder. Ett fint tillskott och möjlighet för både boende och besökare att uppleva vår fina natur! Samverkan med företag och föreningar inom friluftsliv och naturturism fortsätter, liksom samarbetet med kommunens strategier inom företagande och evenemang.

Arbetet med att tillgängliggöra så att besökare kan ta sig ut på vattnet i Vattenriket på ett säkrare sätt fortsätter i projektet **"På Vatten i Vattenriket"**. 2024 är sista året och vid Franckes udde på Näsby fält kommer det att byggas en **brygga** för att underlätta för kanotister att komma i land. Vi kommer att fortsätta att klippa Graften årligen och regelbundna möten med Helgeåns vänner är planerade under året.

Ett kärt vårtecken och ett årligt återkommande arrangemang är **Tranvåren vid Pulken**, tranornas eget Bed & breakfast. Vi arbetar för att det goda samarbetet med berörda lantbrukare, markägare, föreningar, företag, besökare och myndigheter ska fortsätta på samma utmärkta sätt som tidigare år.

Ett av våra fokusområden är **Hållbart företagande i lantbruk och besöksnäring**. Vi kommer att ha fortsatt dialog och samarbete med Hushållningssällskapet kopplat till **vattenhushållning och klimatanpassning** och även tillsammans med våra kollegor internt inom kommunen för att nå bättre synergier. Under året kommer vi att tillsammans arrangera ytterligare en träff för lantbrukare inom ramen för satsningen **"Vattenmöten i Vattenriket"**. Ett viktigt område framöver inom både hållbart lantbruk och klimatanpassning är **kolinlagring**. Kolinlagring innebär att koldioxid binds in i marken. Det gör att mullhalten i jorden ökar och därmed förbättras markens bördighet och vattenhållande förmåga. Under året kommer vi att satsa på att öka vår kunskap om kolinlagring och applicera det på markerna i biosfärområdet. Vi kommer också delta i projekt inom avdelningen med bäring mot detta viktiga ämne ("Mer kol i marken-lokal samverkan kring kolinlagring i jordbruksmark" och "Viable Cities") och kommer att undersöka möjligheterna att gemensamt söka projektmedel för att kunna fortsätta arbetet med våtmarker för minskad klimatpåverkan.

Under våren genomförs en **kartläggning av kommunens kolbalans**, det vill säga hur mycket kol som lagras, tas upp och avges i mark och vegetation. Inom samma projekt tas det fram förslag på åtgärder för att öka inlagringen av kol, och en workshop kommer genomföras för att förankra arbetet internt och främja samarbeten inom kommunorganisationen.

Utveckling av hållbara innovationer är en viktig del i biosfärbetet. Under 2023 påbörjade vi en ny inriktning på våtmarksarbetet, att identifiera torvmarker lämpliga för återvätning för att minska läckaget av växthusgaser, detta arbete kommer att fortsätta under 2024. Tillsammans med andra danska och svenska kommuner har vi sökt Interreg-medel för **projektet Land4Climate** för att utveckla detta arbete vidare. Besked om medel beviljas får vi i början av sommaren. Vi är också engagerade i undervisningen på Önnestads gymnasiet för att bistå med kunskap kopplat till våtmark och klimat, våtmarksanläggning och biotopvård för fisk.

En **skogspolicy för det kommunala skogsinnehavet** har nu antagits av Kommunstyrelsen och arbetet med implementering av denna kommer nu att börja. Projektet med utmärkning av värdefulla **"evighetsträd"** i Vattenriket fortsätter och kommer under året att utvidgas till att omfatta hela kommunen.

Arbetet med att restaurera och utveckla naturvärdena i det tätortsnära området **"Piggastans sanddyner"** i Åhus fortsätter. I år kommer storskaligt försök med sandöverlagring för att gynna kalkkrävande arter som sandnejlika att genomföras med stöd av med från länsstyrelsen. Samarbete med förskolor i området kommer också att inledas.

Succéprojektet **"Hela Sverige blommar"** som syftar till att så in nektarrika växter för att gynna pollinerare, kommer att fortsätta även detta år. Hushållningssällskapet är huvudman. Vi kommer också att ta fram fröpåse med en lämplig blandning av arter för att uppmuntra till att anlägga en egen liten blomsteräng i trädgården eller på skolgården och gynna bin och andra pollinatörer.

Samarbetet med Tekniska förvaltningen kring **artrika vägkanter** längs kommunala cykelvägar fortsätter och lika så **samarbetet med Hälsoträdgården**. Betesmarken vid det kommunala naturreservatet och besöksplatsen **Mosslanda** kommer att inventeras under året och Lunds universitet kommer att genomföra en uppföljning av de åtgärder som är utförda inom ramen för det av länsstyrelsen finansierade projektet **"Vilda pollinatörer"**. Bland annat Horna sandar kommer att följas upp. Samarbetet kring naturvårdsåtgärder på Araslövsgolfklubb och även Kristianstads Golfklubb fortsätter. Vi fortsätter också med det fruktbara **samarbetet mellan ekologer och naturums pedagoger** i både i torra och blöta miljöer.

Det framgångsrika arbetet med röjning buskar på en del av Vattenrikets **strandängar med ny teknik kommer att fortsätta under 2024**. Bland annat kommer **strandängarna vid Åsums ängar och Åsum allet att röjas**. Samarbetsprojektet **Predatorkontroll** som startades upp hösten 2019 tillsammans med Jägarförbundet och länsstyrelsen fortsätter som en del i förvaltningen av biosfärområdets naturreservat. Det krävs fortsatta insatser för att skapa bättre förutsättningar för vadarfåglarna på Vattenrikets strandängar. Översyn av fågeltorn, plattformar och broar påbörjades i fjol och under 2024 kommer konstaterade brister att åtgärdas. På **Näsby fält** kommer arbetet med att **friställa ekar** fortsätta. 2023 invigdes naturreservatet Ekenabben med Kvarnnäs och under året kommer arbete att fortsätta för att undersöka förutsättningarna för en utökning av reservatet kring de sjönära, samfälliga delarna.

Tillsammans med Högskolan i Kristianstad har vi startat upp ett **projekt kring sävens försvinnande i Hammarsjön**. Vi har sedan längre tillbaka haft samarbete kring detta, men som nu varit vilande en längre tid. Vi avser att gemensamt söka medel för att bli göra en kunskapssammanställning.

Arbetet med att **förbättra vattenkvaliteten i Helgeån och Hanöbukten** fortsätter inom ramen för sedan tidigare beviljade LONA och LOVA projekt. Fokus är främst på åtgärder för minskat läckage av närsalter, ökad grundvattenbildning, jämna ut flöden och ökad biologisk mångfald, men också på klimatåtgärder som att hålla mer vatten i marken. **Uppföljning och utvärdering** av de mer än 60 anlagda våtmarkerna i Vattenrikets regi kommer att slutföras under 2024. En rapport kommer att tas

fram och även en film med våra främsta lärdomar. Vi har beviljats medel för att optimera funktionen och åtgärda brister som vi upptäckt vid uppföljningen i en del av våtmarkerna. I ett samarbetsprojekt med Ålakedemin och Råbelövs Godsförvaltning/Nedre Helgeåns regleringsföretag arbetar vi med att anlägga en **pilotvåtmark för att minska läckaget av järn och aluminium** från invallade torvmarker i Vattenriket. Våtmarken kommer att till stor del utformas utifrån den kunskap och inspiration vi fick med oss från studieresan till Danmark 2022. Hushållningssällskapet, Högskolan i Kristianstad och länsstyrelsen i Skåne sitter med i referensgruppen. Vi för en fortsatt dialog med länsstyrelsen och fiskevårdsområdena i Råbelövssjön och Oppmannasjön för en bättre vattenkvalitet och förvaltning av fisken i de båda sjöarna. Biosfärenheten har även en **samordnande roll i Helgeåns vattenråd** och här kommer vi att under 2024 söka medel för en heltidstjänst som samordnare.

Vi har också startat upp arbete för att **öka kunskapen kring fisk** i Vattenriket. Ett riktat provfiske med ryssjor kommer att genomföras under våren **med fokus på gäddor**. I Härnestad och vid Kavrö kommer så kallade **gäddängar**, våtmarker med fokus på att bli en biotop för gäddlek, att **anläggas**. I Graften kommer vass att klippas till förmån för gäddlek och på ett par platser i avrinningsområdet kommer risvasar att placeras ut i samarbete med Önnestads gymnasium.

Hållbar stadsutveckling med fokus på **stadsdelen Näsby kommer** att prioriteras för Biosfärkontoret under 2024 där det pågår olika delprojekt kopplat till detta. **Översiktsplanen för Åhus** är ännu inte fastställd, så vi fortsätter att ha en aktiv roll i arbetet med den. Horna Fure är ett värdefullt natur- och rekreationsområde som enligt den Naturvärdesinventering som genomfördes 2023, hyser så stora kvaliteter att området bör vara föremål för reservatsbildning på sikt. Likaså är vi engagerade i Tekniska förvaltningens arbete med **Nosabyvikens våtmarksområde** och planerna på utveckling av området vid **Utanverken** inom ramen för **Levande stadskärna**. Utifrån Unescos uppdrag att vara ett modellområde för hållbar samhällsutveckling är detta en viktig del i vårt arbete. Även utveckling inom området för kompensationsåtgärder för biologisk mångfald, ekosystemtjänster och ljusföroringar i samband med exploateringar är angeläget. Utveckla området för friluftsliv och pedagogik med fokus på fågeltorn, utemuseum och biosfärklassrum.

Tillgänglig tätortsnära natur är viktigt ur flera aspekter förutom att det bidrar till en attitydförändring, tex folkhälsa och attraktivitet. Området kring Mansdala och Vä hyser många kvaliteter och här har vi sökt medel för att knyta ihop de båda områdena med en vandringsled och iordningsställa en besöksplats.

Biosfärområdena har ett viktigt uppdrag från Unesco att vara **arenor för implementering av Agenda 2030** och det är en naturlig del av vår verksamhet. Vi **deltar i hållbarhetsfunktionens arbete** med bla **Klimatneutrala Kristianstads 2030 och Viable Cities**. Ett **nytt internationellt projekt** kommer att **startas upp under året med den belgiska staden Mechelen**. Fokus är på vattnet och naturen i staden utifrån ett hållbarhet- och attraktivitets perspektiv. Biosfärkontoret kommer att vara engagerad.

Attitydförändring och lärande är en central del i biosfärbetet som vi på Biosfärkontoret arbetar med på en rad olika sätt. En viktig del är att utbilda och diplomera **biosfärambassadörer**. En ny utbildning kommer att gå av stapeln till våren. Samarbetet med Vattenrikets vänförening fortsätter. Vi kommer som vanligt att ha tre möten med vårt rådgivande organ, "Samrådsgruppen för Biosfärområde Kristianstads Vattenrike".

Fortsatt satsning på unga vuxna i Vattenriket, åldersspannet 18-35 år som i internationella biosfärsammanhang benämns som **"Youth"**. Ansökningar till Svenska Institutet och CBSS, Council of the Baltic Sea States, är inskickade med förhoppningen att beviljas medel för att utöka projektet Supported by nature till att även omfatta unga vuxna. I fjol inledde vi arbetet då fyra ungdomar från Vattenriket tillsammans med en vuxen åkte på ett Youth-läger i Luxemburg och träffade andra

ungdomar från det internationella biosfärnätverket. Vi kommer att fortsätta vårt samarbete med Önnestads gymnasiet tex kopplat till konkreta fiskevårdsåtgärder, som en del i deras utbildning. Sedan tidigare har naturpedagogerna på naturum ett nära samarbete med Söderports gymnasiet och andra gymnasieskolor. Vi tar också emot två praktikanter från Önnestadsgymnasiet samt två elever från kommunens högstudier på prao. Under praktiken/prao får de en god inblick i arbetet som ekolog, limnolog, friluftslivsutvecklare, naturvägledare, tekniker och informatör.

Till hösten 2024 kommer vi att inleda ett samarbete med Vä scoutkår för att starta upp projektet **"Biosfärscout"**. Vi vänder oss till ungdomar i 12-15 års åldern och kommer att tillsammans med ledarna hålla i ett antal träffar per termin med fokus på ökad kunskap om naturen och hur de kan hjälpa till med olika naturvårdsåtgärder. Ett särskilt scoutmärke kommer att tas fram.

I november genomför vi den **årliga forskningskonferensen Biosfär2024** tillsammans med Högskolan i Kristianstad. Konferensen presenterar nya rön med koppling till Biosfärområde Kristianstads Vattenrike.

Det är ett fortsatt **stort intresse för att besöka Vattenriket från kommuner/organisationer/verksamheter**, kanske som ett resultat att vi blev nominerade till Nordiska Rådets Miljöpris 2022 och att naturum utsågs till Wetland Star Center.

Internationella samarbeten kommer under 2024 att i första hand fokuseras till **Interreg-projektet Supported by nature** Kick-off i Ronneby hos biosfärområde Blekinge Arkipelag i början av året.

Euro-Mab: I juni kommer EuroMab att arrangeras i **det tyska biosfärområdet Elbe River Landscape**. Det är en viktig konferens att delta på för att träffas och utbyta erfarenheter i det globala biosfärnätverket. Ett par personer från Vattenriket kommer att delta. Biosfärkontoret kommer att medverka i workshops tillsammans med några samarbetspartners under konferensen.

Forskningssamarbeten kommer att prioriteras med inriktning på multifunktionella landskap, ekosystemtjänster, vattenkvalitet, klimatförändringar, AI för våtmarker, gäss, tranor, och biologisk mångfald. Flera projekt är i gång i samarbete med Högskolan Kristianstad, Lunds universitet och universitetet i Bergen (Norge). Vi kommer att träffa forskare från Stockholms universitet under våren som jobbar med ett spännande projekt och studerar hydrologiska förändringar i svenska Ramsarområden med hjälp av AI med satellitradar och optiska bilder för att se förändringarna i vattenytorna. Vi har regelbundna möten med HKR kring exjobb och forskningssamarbeten.

Fortbildning och inspiration under året för Biosfärkontoret kommer att inrikta sig kring naturbaserade lösningar, kompetensutveckling signalarter, veteranisering för ökad biologisk mångfald, friluftsliv och hållbar besöksnäring, åtgärder som främjar både klimat och natur, grön infrastruktur, attitydförändring och lärande, vattenhushållning för lantbruket.

Biosfärområdets verksamhet och projekt kommuniceras till en rad olika målgrupper via hemsidan och sociala medier, trycksaker och rapporter, våra 21 besöksplatser, 4 projektplatser och naturum Vattenriket. Vi kommer under året också att satsa på en hög digital närvaro. Förutom Facebook, Instagram och Youtube har vi ett konto på LinkedIn. Inom Vinnovprojektet Mäkla fred med naturen genom framsyn i Biosfärområde Kristianstads Vattenrike kommer ett antal poddar om hållbarhetsutmaningar och lösningar att tas fram utifrån budskapet "Tänk om".

Kommunikationen är en väldigt viktig del i arbetet med att uppfylla Unescos riktlinjer för biosfärområden, där det långsiktiga målet är en attitydförändring mot ett ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart samhälle. Den **bidrar också till att göra Kristianstad till en attraktiv kommun med långsiktigt hållbar livsmiljö, skapar delaktighet och engagemang i bygden samt visar vägen ut i**

området för boende och tillresta. Kommunikationskanaler och metoder är under ständig utveckling för att nå ut så målinriktat och brett som möjligt. Under året kommer vi att utöka mängden filmat material på våra sociala medier, bland annat med hjälp av en undervattendrönare som köpts in och kommer hjälpa oss dokumentera naturen under ytan.

Biosfärområde Kristianstads Vattenrike – bra för både natur och människa!